

Міністерство освіти і науки України

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

кафедра трудового, екологічного та аграрного права

З. В. ЯРЕМАК

АГРАРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ:

**методичні вказівки для підготовки до
семінарських (практичних) занять
здобувачів денної форми здобуття вищої освіти
ОПШ Право спеціальності 081 Право**

УДК 349.42(477)(072.034)

*Рекомендовано до видання вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 8 від 18 березня 2026 року)*

Рецензенти:

Данилюк Леся Романівна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Олійник Оксана Степанівна – кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Я 68 Яремак З. В. Аграрне право України: методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять здобувачів денної форми здобуття вищої освіти ОПП Право спеціальності 081 Право. Електронне видання. Івано-Франківськ: Карпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2026. 51 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни «Аграрне право України» та здачі іспиту. В посібнику викладені: програма курсу, завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що сприятимуть підготовці до занять, перелік питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольних питань для перевірки знань, практичних завдань. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.02.2026 р.

Методична розробка призначена для здобувачів вищої освіти, викладачів.

УДК 349.42(477)(072.034)

© Яремак З. В., 2026

© КНУВС, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	10
ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	13
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1	
Тема. Аграрне право України як самостійна галузь права. Джерела аграрного права	13
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2	
Тема. Державно-правове регулювання сільського господарства	17
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3	
Тема. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань	20
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4	
Тема. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів	24
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5	
Тема. Правове становище фермерського господарства	28
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6	
Тема. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств	32
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7	
Тема. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств	36
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8	
Тема. Екологізація аграрного виробництва. Правове забезпечення безпеки та якості сільськогосподарської продукції	40
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9	
Тема. Договірне регулювання аграрних правовідносин. Правове регулювання аграрного ринку	44
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 10	
Тема. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ	48

ВСТУП

Вивчення аграрного права України – складова частина правової освіти студентів юридичних спеціальностей. Особливого значення набуває дослідження загальнотеоретичних засад аграрного права в сучасний період реформування економіки, здійснення аграрної і земельної реформи.

Норми аграрного права відіграють важливу роль у забезпеченні реалізації аграрної політики держави. Вирішення економічних та соціальних проблем села, всього агропромислового комплексу значною мірою залежать від їх правового забезпечення. Сучасний етап розвитку аграрного права України характеризується розширенням кола суб'єктів аграрних правовідносин. Так, в Україні створено законодавчу базу для розвитку різних форм господарювання на селі: державних, комунальних і приватних сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, фермерських господарств, приватних аграрних підприємств та ін. В умовах проведення аграрної реформи в Україні спостерігається також розширення системи аграрного права за рахунок виникнення нових аграрно-правових інститутів (інституту аграрної реформи; сільськогосподарської оренди; приватної власності на землю; фермерства тощо).

Аграрне право України є важливою навчальною дисципліною. У процесі її вивчення забезпечується поглиблення знань у сфері земельних, трудових, майнових, організаційних, соціальних та інших відносин, що виникають в сфері сільськогосподарського виробництва, виявлення їх специфіки, а також оволодіння нормативно-правовим матеріалом, необхідним у майбутній трудовій діяльності студентів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Аграрне право України» є формування системи знань з правового регулювання аграрних відносин, вироблення навиків правильного застосування нормативно-правових актів аграрного законодавства України.

Основними цілями вивчення дисципліни «Аграрне право України» є набуття студентами знань та розуміння змісту положень нормативно-правових актів, що застосовуються для регулювання аграрних відносин, застосування навичок та знань, набутих при вивченні теоретичного матеріалу, для самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації правосуб'єктності учасників аграрних правовідносин, правильного тлумачення та застосування норм аграрного законодавства.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Аграрне право України як самостійна галузь права

Становлення сільськогосподарського (аграрного) права як галузі права. Розвиток аграрного права в умовах реформування аграрних відносин в Україні.

Поняття та ознаки аграрного права України. Предмет аграрного права як галузі права. Аграрні правовідносини, їх види. Методи правового регулювання аграрних відносин. Принципи аграрного права. Система аграрного права.

Співвідношення та взаємодія аграрного права з іншими галузями права.

Виникнення і розвиток науки аграрного права. Аграрне право як навчальна дисципліна.

Тема 2. Джерела аграрного права

Загальна характеристика аграрного законодавства України. Особливості аграрного законодавства на сучасному етапі.

Поняття і види джерел аграрного права. Конституційні засади аграрного права України. Закони в системі джерел аграрного права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела аграрного права, основні напрями їх регулювання. Характеристика, види і юридична сила локальних правових актів в сільському господарстві.

Систематизація аграрного законодавства. Перспективи вдосконалення аграрного законодавства України.

Тема 3. Державне регулювання сільського господарства в Україні

Поняття, зміст та принципи державного регулювання сільського господарства України. Форми і методи державного регулювання сільського господарства.

Система і повноваження органів управління у сфері сільськогосподарського виробництва.

Здійснення державного контролю та нагляду за додержанням аграрного законодавства. Теоретичні та практичні проблеми формування системи органів державного контролю в сільському господарстві.

Державна аграрна політика: поняття, правове регулювання, напрями діяльності. Правове забезпечення продовольчої безпеки.

Основні напрями та правові форми державної підтримки суб'єктів господарювання у сфері сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарське дорадництво.

Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сільському господарстві. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у сільському господарстві.

Цифровізація аграрних відносин. Державний аграрний реєстр.

Сталий розвиток сільського господарства й агросфери. Диверсифікація сільських територій.

Тема 4. Суб'єкти аграрного права

Характеристика учасників сільськогосподарського виробництва як суб'єктів аграрного права, їх види. Поняття «сільськогосподарський товаровиробник», «виробник сільськогосподарської продукції», «суб'єкт агропромислового комплексу».

Сільськогосподарські підприємства як суб'єкти аграрних відносин: поняття, ознаки, види. Особливості правового становища сільськогосподарських підприємств кооперативного та корпоративного типів та їх об'єднання.

Загальна характеристика правового статусу фізичних осіб як суб'єктів аграрного виробництва. Фізичні особи як засновники, члени й учасники сільськогосподарських підприємств. Особливості правового становища найманих працівників та спеціалістів сільськогосподарських підприємств.

Тема 5. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань

Поняття та ознаки колективного сільськогосподарського підприємства.

Поняття, юридичні ознаки, особливості правосуб'єктності державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств. Правовий режим майна державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.

Поняття, правові ознаки та види сільськогосподарських товариств. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю. Правовий режим майна та землі сільськогосподарських товариств. Органи управління та контролю сільськогосподарського товариства та їх компетенція. Майнові фонди сільськогосподарського товариства.

Правовий статус об'єднань підприємств в сільському господарстві. Особливості різних видів об'єднань підприємств. Правове становище аграрної холдингової компанії. Порядок утворення та державної реєстрації аграрної холдингової компанії. Правовий режим майна аграрної холдингової компанії. Виробничо-господарська діяльність аграрної холдингової компанії та її правове забезпечення.

Тема 6. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів

Поняття та основні ознаки сільськогосподарських кооперативів та їх види. Кооперативні об'єднання.

Порядок створення сільськогосподарських кооперативів. Право членства у сільськогосподарських підприємствах кооперативного типу. Права та обов'язки членів сільськогосподарських кооперативів.

Правовий режим майнових фондів сільськогосподарського кооперативу. Статутний капітал, фонд розвитку, резервний фонд.

Правовий режим земельної ділянки кооперативу.

Система органів самоврядування в кооперативних сільськогосподарських підприємствах.

Особливості господарської діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Державна підтримка сільськогосподарських кооперативів.

Порядок припинення діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Тема 7. Правове становище фермерського господарства

Загальна характеристика Закону України «Про фермерське господарство». Поняття та юридичні ознаки фермерського господарства. Порядок створення та державної реєстрації фермерських господарств. Сімейне фермерське господарство.

Умови членства в господарстві. Права та обов'язки членів.

Земельні відносини у фермерських господарствах. Правовий режим майна у фермерських господарствах. Господарська діяльність фермерських господарств.

Державна підтримка фермерських господарств.

Припинення діяльності фермерських господарств.

Тема 8. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств

Загальна характеристика законодавчого регулювання ведення особистих селянських господарств.

Поняття та ознаки особистого селянського господарства. Відмінність особистого селянського господарства від фермерського господарства.

Земельні відносини в особистому селянському господарстві громадян. Правове регулювання майнових відносин в особистих селянських господарствах. Господарська діяльність особистих селянських господарств.

Змістовий модуль 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 9. Правове регулювання використання природних ресурсів в сільському господарстві. Охорона довкілля в сільському господарстві

Види використання природних ресурсів у сільському господарстві. Додержання екологічних вимог при використанні природних ресурсів у сільському господарстві.

Види використання земельних ресурсів у сільському господарстві. Права та обов'язки сільськогосподарських землекористувачів. Плата за землю: земельний податок і орендна плата.

Правове регулювання лісокористування у сільському господарстві. Правове регулювання використання водних ресурсів у сільському господарстві. Надрокористування у сільському господарстві.

Правове регулювання охорони довкілля у сільському господарстві.

Правовий інститут меліорації земель у сільському господарстві. Правове регулювання хімізації сільського господарства. Державна реєстрація пестицидів та агрохімікатів. Правове регулювання застосування біотехнологій.

Правова охорона земель у сільському господарстві. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам.

Правове регулювання поведінки з відходами сільського господарства.

Тема 10. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств

Поняття і принципи виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного виробництва. Суб'єктні, дозвільні, земельні й кваліфікаційні обмеження у веденні такої діяльності.

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва. Рослинництво, тваринництво, аквакультура як основні галузі аграрного виробництва.

Правове регулювання фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. Оподаткування сільськогосподарських підприємств. Законодавче регулювання зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Загальна характеристика і особливості правового регулювання трудових відносин в сільськогосподарських підприємствах.

Тема 11. Екологізація аграрного виробництва

Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва.

Реалізація та правове забезпечення принципу екологізації аграрного виробництва у сфері використання земель сільськогосподарського призначення.

Органічне сільськогосподарське виробництво та його правова регламентація. Сертифікація органічного виробництва.

Тема 12. Правове забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції

Поняття і зміст безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Участь держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції і харчових продуктів. Права, обов'язки та відповідальність суб'єктів у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Сертифікація та маркування як нормативні засади якості і безпечності сільськогосподарської продукції.

Правові засади використання ГМО при виробництві сільськогосподарської продукції. Державні реєстри ГМО порід тварин, ГМ сортів рослин, ГМ кормів та ветеринарних препаратів. Порядок маркування продуктів харчування, що містять ГМО.

Тема 13. Договірне регулювання аграрних правовідносин

Поняття, види та особливості договірних зобов'язань в АПК.

Загальна характеристика договірних відносин з реалізації сільськогосподарської продукції. Поняття договору контракції сільськогосподарської продукції.

Договори матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Договори фінансового лізингу за участю аграрних товаровиробників. Договори виробничо-технічного обслуговування (договори на агрохімічне обслуговування; договір на виконання авіаційно-хімічних робіт; договір на виконання робіт по терасуванню схилів, створенню полезахисних

смуг; договори на полив с/г культур; договори на ремонт та технічне обслуговування сільськогосподарської техніки).

Тема 14. Правове регулювання аграрного ринку

Правові засоби формування аграрного ринку. Поняття організованого аграрного ринку, його інфраструктура. Загальна характеристика учасників аграрного ринку. Правове становище аграрної біржі, її функції. Правове становище Аграрного фонду, його повноваження.

Загальна характеристика оптових ринків сільськогосподарської продукції. Порядок набуття юридичною особою статусу оптового ринку. Основні напрями діяльності. Державна політика підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції.

Державне регулювання цін на окремі види сільськогосподарської продукції. Поняття об'єктів державного цінового регулювання

Правове регулювання ринку зерна. Державне регулювання ринку зерна та формування зернових ресурсів. Ресурси зерна державного продовольчого резерву та регіональні ресурси зерна. Загальна характеристика суб'єктів ринку зерна. Порядок декларування зерна. Правове регулювання контролю якості зерна. Порядок здійснення державних закупівель зерна.

Тема 15. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ

Організаційно-правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції в контексті вимог ЄС та СОТ.

Основні категорії, принципи й вимоги до виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції згідно з правом СОТ. Угоди СОТ «Про сільське господарство», «Про застосування санітарних та фітосанітарних заходів», «Про технічні бар'єри у торгівлі».

Спільна аграрна політика ЄС. Правове регулювання аграрних відносин в ЄС. Поняття і напрями адаптації аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС. Особливості державної підтримки суб'єктів агробізнесу в ЄС.

Тема 16. Захист прав сільськогосподарських товаровиробників

Загальна характеристика та основні способи захисту прав сільськогосподарських товаровиробників в сучасний період.

Юрисдикційні та неюрисдикційні механізми захисту прав аграрних виробників.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

При вивченні навчальної дисципліни використовуються такі форми навчальної роботи: лекції, семінарські заняття, консультації, написання письмових контрольних робіт, самостійна робота студентів.

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених силабусом тем. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення доповідей, дискусій. *Практичне заняття* – це вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування відповідно сформульованих завдань.

На заняттях з навчальної дисципліни «Агарне право України» поєднуються форми проведення семінарських та практичних занять, фронтальне та індивідуальне опитування студентів, усна і письмова перевірка знань, детальний аналіз практичних завдань – реальних юридичних справ та фактів. Перелік тем семінарських занять визначений силабусом. Семінарські (практичні) заняття проводяться з основних тем і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. Головна *мета* семінарських (практичних) занять — опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем дисципліни, формування вміння творчого застосування отриманих знань на практиці.

Методичні вказівки містять вимоги, питання, практичні завдання і перелік джерел для забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти до семінарських (практичних) занять. До кожної теми, що виноситься для аналізу на семінарське заняття, подана коротка анотація, в якій вказується на чому потрібно зосередити увагу при вивченні теми. До тем також поданий перелік питань, що носять конкретний, деталізований характер і цим самим забезпечують глибше розуміння теми та акцентують увагу на основних положеннях законодавства, а також перелік спеціальної літератури, чинних нормативно-правових актів та судової практики. До тем також включені практичні завдання, які передбачають юридичний аналіз відносин, кваліфікацію юридичних фактів, що мали місце. При вирішенні практичних завдань, насамперед необхідно проаналізувати коло відносин, які склалися, та вибрати правові норми, що підходять для врегулювання в даному випадку. Вибравши норму, слід переконатись в її чинності та аутентичності тексту, перевірити межі дії, щоб впевнитись, що саме вона (чи кілька норм), стануть нормативною підставою правової кваліфікації. Правова кваліфікація представляє собою юридичну оцінку всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм. *Відповідь* – вирішення практичних завдань повинна бути максимально повною, обґрунтованою, з посиланням на конкретні статті нормативно-правових актів та визначенням можливих варіантів вирішення, які можуть відрізнятися в залежності від зміни обставин.

Семінарські заняття також передбачають виконання *методичних завдань* – спеціально сформульовані навчальні завдання, які спрямовані на організацію самостійної роботи студента з навчальним матеріалом, а також на формування практичних умінь і навичок аналізу та застосування теоретичних знань. Методичні завдання вимагають не лише відтворення інформації, а й активної, осмисленої роботи: орієнтують студента на глибоке засвоєння конкретних аспектів теми, виділення головного та розуміння взаємозв'язків між поняттями; вимагають застосування знань до конкретних ситуацій, аналізу нормативних актів, порівняння правових явищ або формування власної аргументованої позиції (як, наприклад, "Дайте порівняльну характеристику..."); розвивають критичне мислення, навички самостійного пошуку та структурування інформації.

Підготовка до семінарських (практичних) занять не вимагає переписування (відтворення) положень підручників чи статей нормативно-правових актів, однак для належних, обґрунтованих відповідей попередньо мають бути проаналізовані та занотовані (письмово чи в електронній формі) номери статей, їх положення, висновки та анотації наукових джерел, які використовуються при відповідях.

Практичні та методичні завдання потрібно виконувати в письмовій формі.

Невиконання письмово вказаних завдань означає неналежну підготовку до заняття й тягне за собою незадовільну оцінку.

Основою підготовки до семінарських (практичних) занять виступають такі базові навчальні та наукові джерела:

1. Аграрне право : підручник / за ред. Т. В. Курман ; Націон. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024.

2. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022.

3. Аграрне право : підручник / В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко, І.М. Кульчій та інші; за ред. А.М. Статівки. Харків : Право, 2018.

4. Аграрне право України: Навчальний посібник / Харитонова Т. Є., Каракаш І.І. Одеса: Юридична література, 2017. 436 с.

5. Аграрне право України: Підручник / Багай Н.О., Бондар Л.О., Гуревський В.К. та ін.; За ред. О.О. Погрібного. Київ: Істина, 2007 (2004, 2005).

6. Аграрне право України: підручник / Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Гребенюк М.В. та ін.; За заг. ред. В.М. Єрмоленка. К.: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.

7. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків: Право, 2013. 326 с.

8. Багай Н.О. Теоретичні проблеми розвитку аграрного законодавства України: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020.

9. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: [монографія] / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2014. 268 с.

10. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

11. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : [монографія] / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. Харків : Право, 2012. 448 с.

12. Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: монографія / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2016. 360 с.

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1 (2 год.)

ТЕМА. Аграрне право України як самостійна галузь права. Джерела аграрного права.

Вихідним матеріалом для розуміння зазначеної теми є загальні положення теорії права про визначення галузі права, можливості існування комплексних галузей права. Основними критеріями, які дозволяють говорити про самостійність галузі права, є наявність предмету, методу правового регулювання, принципів і джерел галузі права. Необхідно звернути увагу на наявність цих критеріїв у аграрного права і з'ясувати, що конкретно є предметом аграрного права, які методи правового регулювання і принципи аграрного права. При цьому слід враховувати те, що аграрне право відноситься до комплексних галузей права, що визначає специфіку цієї галузі.

Аналіз аграрного законодавства має починатися з характеристики об'єктивних і об'єктивних основ даної галузі законодавства. При характеристиці аграрного законодавства особливу увагу необхідно звернути на особливості джерел аграрного права, а саме на відсутність єдиного основного акту кодифікованого характеру, значну питому вагу рекомендаційних норм тощо.

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні засвоїти поняття та основні класифікації джерел аграрного права, вміти виділити їх специфічні особливості. Особливо слід звернути увагу на значення локальних нормативно-правових актів у правовому регулюванні аграрних відносин.

Необхідно також з'ясувати сучасні тенденції розвитку аграрного законодавства України як комплексної, інтегрованої та спеціалізованої галузі законодавства; на основі використаної літератури та, з урахуванням власної позиції, сформулювати основні напрями його вдосконалення.

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки аграрного права України.
2. Предмет аграрного права. Особливості аграрних правовідносин, їх елементи та основні види.
3. Методи правового регулювання аграрних відносин.
4. Спеціальні принципи аграрного права.
5. Загальна характеристика аграрного законодавства України. Особливості аграрного законодавства на сучасному етапі.
6. Перспективи вдосконалення аграрного законодавства України.

Контрольні питання:

1. Яка різниця між термінами: “сільськогосподарський”, “аграрний” та “земельний”?
2. Які особливості сільськогосподарського виробництва зумовили необхідність комплексного спеціалізованого регулювання аграрних відносин?
3. Охарактеризуйте предмет аграрного права України.
4. Дайте характеристику об'єктів аграрних правовідносин.
5. Окресліть коло суб'єктів аграрних правовідносин.
6. Як Ви розумієте комплексний метод правового регулювання аграрних відносин?

7. Дайте правову характеристику основоположних принципів аграрного права.
8. Назвіть особливості аграрного права як галузі права.
9. Охарактеризуйте систему аграрного права.
10. Проаналізуйте співвідношення та розмежування аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного, цивільного, адміністративного права.
11. Класифікуйте джерела аграрного права України за юридичною силою.
12. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, які входять до системи джерел аграрного права.
13. Визначте основні напрями адаптації аграрного законодавства до законодавства Європейського Союзу.
14. За яких умов внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти можуть визнаватися джерелами аграрного права?
15. Яку роль у регулюванні аграрних відносин відіграють акти вищих органів судової влади?

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Дослідіть основні перспективи розвитку аграрного права України в умовах світових інтеграційних процесів.
2. Яка форма систематизації аграрного законодавства є, на Ваш погляд, найбільш доцільною? Обґрунтуйте відповідь.
3. Виділіть основні недоліки сучасного аграрного законодавства України.
4. Обґрунтуйте різницю між уніфікованими та диференційованими актами аграрного законодавства з наведенням відповідних прикладів.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Які з нижченаведених правовідносин є аграрними, а які ні:
 - а) лісник заборонив фермеру полювати в лісі, що належав на праві комунальної власності місцевій територіальній громаді;
 - б) громадянин Х. подав заяву про вступ у сільськогосподарський виробничий кооператив «Сонечко»;
 - в) громадянин Х. отримав земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства;
 - г) фермерське господарство уклало договір контрактації сільськогосподарської продукції із заготівельним підприємством;
 - д) сільськогосподарський кооператив отримав кредит у банку.

2. Фермерське господарство «Польове» і ПАТ «Колос» уклало договори контрактації насіння соняшнику та цукрових буряків. Фермерське господарство вчасно і в повному обсязі виконало свої зобов'язання за договором. ПАТ прострочило виконання обов'язку щодо оплати поставленої продукції, внаслідок

чого фермерське господарство не змогло своєчасно виконати податкові зобов'язання перед бюджетом, а тому до нього були застосовані фінансові санкції.

Охарактеризуйте правовідносини, що виникли, визначте їх елементи та види. Яку відповідальність будуть нести суб'єкти за невиконання зобов'язань?

3. У Статуті колективного сільськогосподарського підприємства “Урожай” записано, що всі важливі питання діяльності підприємства вирішуються вищим органом – правлінням КСП.

Чи є чинною така норма Статуту? Чому?

4. Відповідно до Статуту СГК “Колос” правління СГК вправі розробляти і затверджувати локальні акти - Положення з питань регулювання членських та трудових відносин у кооперативі. При цьому зазначено, що такі Положення набувають чинності після їх схвалення загальними зборами членів кооперативу.

До якого різновиду локальних нормативно-правових актів аграрного законодавства належатимуть Положення, прийняті правлінням СГК “Тваринний”? Обґрунтуйте свою відповідь.

5. Які з наведених нижче документів належать до внутрішньогосподарських локальних нормативно-правових актів:

- а) декларація про створення сімейного фермерського господарства;
- б) розпорядження голови ОДА про формування продовольчого резерву області;
- в) затвержені на загальних зборах членів сільськогосподарського кооперативу Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу;
- д) рішення голови фермерського господарства про преміювання найманих працівників Іваненка і Петренка за впровадження агроінновацій у виробничий процес;
- е) наказ директора державного сільськогосподарського підприємства про початок посівної кампанії;
- є) рішення установчих зборів засновників про створення сільськогосподарського кооперативу?

Обґрунтуйте свій вибір. За яких умов внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти можуть визнаватися джерелами аграрного права?

Література:

Багай Н.О. Розвиток науки аграрного права України: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2002.

Багай Н.О. Теоретичні проблеми розвитку аграрного законодавства України: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020. 305 с.

Братінова М. В. Нова Спільна аграрна політика Європейського Союзу як цільовий орієнтир трансформації земельного законодавства України. *Науково-виробничий журнал*. 2023. № 3. С. 104.

Брінцов А.І. Кодифікація аграрного законодавства України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.06. Київ, 2017. 227 с.

Галан В. О., Самойлова А. Р. Євроінтеграція аграрного сектора України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 4 (89). С. 107-113.

Гончаренко Я. А., Бакай Ю. Ю. Актуальні питання законодавчого забезпечення у сфері державної підтримки суб'єктів агробізнесу під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2023. № 1. С. 276-282.

Духневич І. В. Розвиток аграрного законодавства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.

О. В. Панченко, Т. Б. Проскура. Кодифікація екологічного законодавства: світовий досвід та українські перспективи. *Молодий вчений*. 2017. № 3.

Кравець Н. В. Екологізація аграрного виробництва як принцип аграрного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.

Курман Т. В. Аграрні відносини у сфері фінансової підтримки агробізнесу: новели і проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове фахове видання*. 2023. № 1. С. 283–287.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Панченко В. В. Внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств як форма аграрного права: монографія. Харків: С.А.М., 2012. 164 с.

Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: монографія / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2016. 360 с.

Савельєва О. М. Правове регулювання відносин в агросфері: *монографія* / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Друкарня Мадрид, 2017. 208 с.

Савченко Г.І. Пріоритетність розвитку сільського господарства України як принцип аграрного права : автореф. дис. канд. юрид. наук. Х., 2012. 21 с.

Статівка А. М. Про Концепцію систематизації аграрного законодавства. *Вісник Національної академії правових наук України* : зб. наук. пр. Харків, 2017. № 3. С. 77–89.

Уркевич В. Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: монографія. Харків: Харків юрид., 2007. 496 с.

Чабаненко М. М. Методи правового регулювання аграрних відносин: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 172 с.

Чабаненко М. М. Становлення та розвиток системи аграрного права України: монографія. Дніпропетровськ: Грані, 2015. 298 с.

Законодавство:

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>

Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 р. № 400-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України від 05.11.2020 р. № 985-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text>

Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356/2000. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000#Text>

Порядок ведення та адміністрування інформаційно-комунікаційної системи “Державний аграрний реєстр”: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2025 р. № 549. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-2025-%D0%BF#n250>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2 (2 год.)

ТЕМА. Державно-правове регулювання сільського господарства

При роботі над темою необхідно з'ясувати розвиток системи державного управління у взаємозв'язку з політичними, економічними і юридичними аспектами реформування системи органів державного управління. Слід також звернути увагу на правове положення органів, які здійснюють державний контроль і державне управління сільським господарством, структуру, порядок утворення, компетенцію, організаційно-правові форми діяльності органів управління агропромисловим комплексом.

При вивченні теми доцільно проаналізувати основні напрямки державного регулювання:

- а) формування і функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства;*
- б) фінансування, кредитування, страхування, пільгове оподаткування;*
- в) розвиток соціальної сфери села тощо.*

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи державного регулювання сільського господарства України. Форми і методи державного регулювання сільського господарства.
2. Система органів управління у сфері сільськогосподарського виробництва.
3. Здійснення державного контролю та нагляду за додержанням аграрного законодавства.
4. Поняття та види державної підтримки сільського господарства, їх правова регламентація.
5. Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сільському господарстві.
6. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у сільському господарстві.
7. Правове регулювання відносин у сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій. Правові засади диверсифікації сільських територій.

Контрольні питання:

1. Що таке продовольча безпека?
2. Які критерії застосовуються для оцінки стану продовольчої безпеки?
3. Які, на Вашу думку, держава повинна вживати заходи для розвитку

аграрного сектору економіки?

4. Визначте завдання профільного Міністерства.
5. Які зміни відбулися в системі органів державного контролю АПК?
6. Які повноваження Держпродспоживслужби України?

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Схематично визначте структуру органів управління в АПК.
2. Оберіть одну діючу державну програму (наприклад, компенсація вартості сільгосптехніки українського виробництва) та опишіть критерії, яким має відповідати аграрій, щоб стати її учасником.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Засновник фермерського господарства «Мрія» звернувся до сільськогосподарської дорадчої служби за роз'ясненням, який податок він має сплачувати за землю, що перебуває в його власності та користуванні на праві оренди.

Якими нормативно-правовими актами слід керуватися у даному разі? Які податки має сплачувати фермерське господарство за землю, що перебуває у його власності та користуванні? Чи передбачені законодавством України пільги щодо оподаткування фермерських господарств? Підготуйте письмову відповідь.

2. Фермерське господарство «Колос» подало заявку на отримання державної дотації на утримання корів. Проте орган виконавчої влади відмовив, аргументуючи це тим, що господарство має заборгованість зі сплати ЄСВ (єдиного соціального внеску) за минулий квартал. Фермер стверджує, що борг уже погашено, але в базі даних податкової інформація ще не оновилася.

Чи правомірна відмова? Який порядок оскарження таких рішень?

3. ТзОВ «Колос» звернулося до дорадчої служби за консультацією щодо можливості компенсації вартості с/г техніки.

Чи може товариство претендувати на таку компенсацію?

Надайте вичерпну відповідь за яких умов та в якому порядку може бути надана така компенсація.

4. Через аномальний град фермер втратив 70% врожаю соняшника. Посіви були застраховані, але страхова компанія відмовляється виплачувати повну суму, посилаючись на те, що державна програма компенсації страхових платежів цього року не була профінансована в повному обсязі.

Чи правомірна відмова? Визначте роль держави у страхуванні сільськогосподарської продукції.

Література:

Білінська О. В. Правові засади державної аграрної політики України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2013. 20 с.

Гафурова О. В. Соціальний розвиток села в Україні: теорія та практика правового регулювання: монографія. Київ: Ірідіум, 2014. 480 с.

Григор'єва Х. А. Законодавче забезпечення державної підтримки сільського господарства України в умовах війни та післявоєнного відновлення: продовольчий вимір: монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 2025.

Григор'єва Х. А. Продовольча безпека України: удосконалення законодавства в умовах воєнних, євроінтеграційних та екологічних викликів: монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 2024.

Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавн. Дім «Гельветика», 2019. 596 с.

Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ: Вид-ць О.М. Ешке, 2014. 260 с. 41

Курман Т. В. Теоретико-методологічні засади правового забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. .. докт. юрид. наук. Харків, 2019. 40 с.

Петрова Н. О. Державно-правове регулювання аграрної сфери : окремі напрями в умовах сталого розвитку та євроінтеграції. *Modern paradigm of public and private law amidst sustainable development: scientific monograph*. Riga: Baltija Publishing, 2023. Vol. 2. P. 139-171. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/363/9884/20588-1>

Сухацький Р. П. Правові засади державного регулювання сільського господарства в ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* 2025. № 2 (87). С. 47-51.

Нормативно-правові акти:

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Про державні резерви: Закон України від 09.08.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-IV#Text>

Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р. №1807-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>

Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 07.02.2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3023-14#Text>

Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: Закон України від 04.11.2021р. № 1865-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1865-20#Text>

Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про затвердження Методики розрахунку індикаторів продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2025 р. № 1140. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>

Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: затв. Постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 21.04.2021 р. № 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>

Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF#Text>

Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 21.07.2025 р. № 903. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3 (2 год.)

ТЕМА. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань

В аграрному секторі економіки представлені як специфічні тільки для неї форми підприємницької діяльності (наприклад, селянські господарства і сільськогосподарські кооперативи), так і аналогічні або близькі до тих, які широко використовуються практично у всіх галузях (наприклад, господарські товариства). Багато чисельність форм господарювання дозволяє використовувати різні критерії для класифікації видів сільськогосподарських підприємств.

Підприємства займають значене місце серед с/г товаровиробників. При підготовці необхідно звернути увагу на поняття та ознаки підприємства, які розкривають його сутність, з'ясувати, які на сьогодні існують види, організаційно-правові форми і категорії підприємств, розкрити особливості створення та функціонування окремих видів підприємств в сільському господарстві, розкрити майнову основу їх господарювання.

Вивчення питання про колективне с/г підприємство слід почати з аналізу законодавчого забезпечення існування колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, дати характеристику Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство». Питання про ознаки колективного сільськогосподарського підприємства та його поняття потребує творчого підходу студентів та знань нормативно-правових актів основних галузей законодавства. Особливу увагу слід звернути на процес реформування колективних сільськогосподарських підприємств в умовах проведення аграрної реформи в Україні, з'ясувати основні форми використання майна та земель колективних сільськогосподарських підприємств в процесі їх реорганізації.

Важливе місце належить господарським товариствам якими згідно чинного законодавства є підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Традиційно класифікація господарських товариств здійснюється за способами формування, функціонування статутного капіталу і обсягами відповідальності учасників за зобов'язаннями товариства. Необхідно визначити правове становище господарських товариств в АПК та засвоїти організаційно-правові форми акціонерних товариств та товариств з обмеженою

відповідальністю.

Студентам необхідно звернути увагу на правову природу такого явища, як господарські об'єднання в сільському господарстві, виділити їх основні ознаки та особливості.

Питання для обговорення:

1. Поняття, юридичні ознаки, особливості правосуб'єктності державних і комунальних сільськогосподарських підприємств.
2. Правовий режим майна державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.
3. Поняття та ознаки колективного сільськогосподарського підприємства.
4. Організаційно-правові форми реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств в умовах аграрної реформи.
5. Поняття, правові ознаки та види сільськогосподарських товариств.
6. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.
7. Правовий режим майна та землі сільськогосподарських товариств. Майнові фонди сільськогосподарського товариства.
8. Правовий статус об'єднань підприємств в сільському господарстві.
9. Виробничо-господарська діяльність аграрної холдингової компанії та її правове забезпечення.

Контрольні питання:

1. Наведіть класифікацію суб'єктів аграрного господарювання.
2. Дайте визначення та наведіть кваліфікуючі ознаки сільськогосподарських товаровиробників.
3. Наведіть спільні та відмінні риси правового статусу сільськогосподарських кооперативних підприємств та господарських товариств.
4. Охарактеризуйте роль і значення юридичних осіб публічного права в аграрному секторі економіки України.
5. Назвіть особливості створення суб'єктів аграрного господарювання різних організаційно-правових форм.
6. Розкрийте особливості процедури ліквідації суб'єктів аграрного господарювання.
7. Як Ви розумієте поняття «реструктуризація сільськогосподарського підприємства»?
8. Вкажіть, які ознаки колективного сільськогосподарського підприємства притаманні йому як суб'єкту аграрного землекористання.
9. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.
10. Які особливості створення, управління аграрних холдингових компаній?

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Розкрийте спільні та відмінні риси між комунальним та державним

підприємством.

2. Визначте відмінності у правовому статусі колективних сільськогосподарських підприємств та державних сільськогосподарських підприємств.

3. Складіть порівняльну таблицю органів управління сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Член колективного сільськогосподарського підприємства «Нива» Кондратюк звернувся з позовною заявою до суду про виплату йому підприємством щорічних дивідендів на пай.

Представник колективного сільськогосподарського підприємства «Нива» в судовому засіданні пояснив, що, оскільки такі відносини Статутом підприємства не врегульовані, за рішенням правління щорічні дивіденди на паї усіх членів підприємства були зараховані у збільшення їх часток в пайовому фонді.

Яке рішення у справі повинен прийняти суд? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Державне підприємство «Дослідне господарство "Аграрій"», яке підпорядковується Міністерству освіти і науки України, використовує 800 га землі на праві постійного користування для вирощування зернових та навчання студентів агрономічного коледжу.

Кабінет Міністрів України, керуючись політикою консолідації державних земель, приймає розпорядження про передачу цілісного майнового комплексу (ЦМК) цього підприємства до сфери управління Фонду державного майна України (ФДМУ) для подальшої здачі земель в оренду через аукціони «Земельного банку».

Директор коледжу та представники Міністерства освіти подають позов до суду, вимагаючи зупинити передачу, аргументуючи це тим, що, передача відбулася без погодження з Міністерством освіти.

Чи порушив Кабінет Міністрів встановлену процедуру передачі?

Який правовий статус земель, що перебувають у постійному користуванні ДП «Дослідне господарство "Аграрій"» після передачі ЦМК до ФДМУ? Чи втрачає підприємство право на ці землі автоматично?

3. До вас, як сільськогосподарського дорадника, звернулися інвестори з різними запитамі.

Інвестор А: Бажає створити сімейний бізнес на 20 гектарах, залучивши дружину та сина.

Інвестор Б: Хочє залучити капітал від 10 різних партнерів для будівництва елеватора, але не хоче відповідати власним майном у разі банкрутства.

Інвестор В: Група з 50 дрібних селян, які хочуть спільно купити один комбайн для збирання врожаю на всіх своїх ділянках.

Яку форму господарювання ви їм порадите?

4. У Статуті колективного сільськогосподарського підприємства (КСП) «Промінь» зафіксовано положення: *«Майно підприємства належить його членам на праві спільної приватної власності. Члени підприємства розпоряджаються належним їм майном за взаємною домовленістю».*

Один із членів КСП, вирішив вийти зі складу підприємства та зажадав забрати свою частку майна «в натурі» (конкретний трактор та частину зерносховища), посилаючись на те, що як співвласник він має на це право. Решта членів КСП проголосували проти, стверджуючи, що майно належить підприємству як юридичній особі, а не кожному члену окремо.

Чи відповідає цитоване положення Статуту Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство»?

Хто є власником майна — КСП як юридична особа чи його члени як фізичні особи?

Чим відрізняється «право на майновий пай» від «права приватної власності на конкретне майно»?

Яким чином має бути задоволена вимога цієї особи при виході з КСП згідно з процедурою паявання?

5. До вас звернулася громадянка, яка знайшла у покійного дідуся Сертифікат на земельну частку від 1997 року. КСП вже давно ліквідоване, а землі розпайовані.

Дайте правову консультацію. Чи може вона ще отримати землю?

(Підказка: зверніть увагу на процедуру спадкування неоформленого пая та поняття «незатребуваних пайв»).

Література:

Бургер (Костур) О.Д. Організаційно-правові форми ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні та державах СНД: порівняльно-правовий аналіз: монографія / наук. ред.: Н. О. Багай; Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В. П. [вид.], 2019. 187 с.

Гевко В. Трансформація кооперативів: сучасне правове регулювання та перспективи змін. *Декодифікація господарського законодавства України: соціально-економічні наслідки та завдання законодавчої діяльності*: зб. тез круглого столу (м. Харків, 10 груд. 2025 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. господар. права. Харків : Право, 2026. С. 39-46.

Гуцол Р. І. Правове становище агрохолдингів в Україні: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Київ, 2026.

Дмитренко Р. Сутнісний зміст державного регулювання розвитку агробізнесу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. Вип. 3 (75). С. 23-28.

Дударенко В.В. Правовий статус аграрних холдингів в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Кив, 2019. 258 с.

Єрмоленко В.М. Майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств: теорія, законодавство, практика. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2005. 304 с. Єрмоленко В.М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин: монографія. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2008. 188 с. Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Новак Т., Дудаш М. Стимулювання розвитку підприємництва у сільській місцевості: теоретико-правова характеристика. *Право. Людина. Навколишнє середовище*. 2023. № 14 (2). С. 65-80.

Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія Х. : Харків юридичний, 2007. 494 с.

Хорошевська О.І. Правові аспекти паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні: автореферат : дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Київ, 2019. 18 с.

Цюцик О.В. Організаційно-правові форми сільськогосподарських товаровиробників. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. 564 с.

Законодавство:

Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#n650>

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України 19 червня 2003 р., № 973-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

Про Фонд державного майна України: Закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

Про затвердження порядку відчуження об'єктів державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 р. № 803. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2007-%D0%BF>

Деякі питання призначення керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки та членів їх наглядових рад: Постанова КМУ від 21.03.2018 р. № 190. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2018-%D0%BF#Text>

Про порядок проведення конкурсного відбору керівників державних суб'єктів господарювання: постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2008 р. № 777. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2008-%D0%BF#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4 (2 год.)

Тема 6. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів

Структуризація сільськогосподарського виробництва висуває необхідність прискорення кооперування приватних товаровиробників в сфері виробництва, переробки і

збуту продукції, агросервісу, взаємного кредитування. Аналіз окремих видів сільськогосподарських кооперативів повинен здійснюватись шляхом їх порівняльної характеристики: виявлення спільних ознак та відмінностей у правовому статусі, видах і формах діяльності тощо.

Особливий акцент необхідно зробити на правовому становищі кооперативних сільськогосподарських підприємств, інституті членства в сільськогосподарському кооперативі, порядку прийому і виходу з членів кооперативу, обмеження на застосування найманої праці в кооперативах.

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні зосередити увагу на правовому регулюванні управлінських відносин у сільськогосподарських кооперативах, спробувати сформулювати пропозиції щодо удосконалення їх законодавчого регулювання.

Питання для обговорення:

1. Поняття, основні ознаки сільськогосподарських кооперативів та їх види.
2. Особливості створення та припинення діяльності сільськогосподарських кооперативів.
3. Право членства в сільськогосподарських кооперативах. Порядок виникнення і припинення членства. Права та обов'язки членів кооперативів.
4. Правовий режим майна та землі в сільськогосподарських кооперативах.
5. Особливості правового регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського кооперативу.
6. Порядок управління в сільськогосподарських кооперативах.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення сільськогосподарського кооперативу.
2. Визначте відмінні ознаки сільськогосподарського кооперативу.
3. Який порядок та умови створення сільськогосподарського кооперативу?
4. Хто може бути засновником кооперативу?
5. Хто може бути членами сільськогосподарського кооперативу?
6. Перелічіть права та обов'язки членів кооперативів.
7. Які обов'язки членів сільськогосподарського кооперативу, крім вказаних у Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію», доцільно, на вашу думку, передбачити у Статуті сільськогосподарського кооперативу? Підготуйте проект пункту статуту сільськогосподарського кооперативу, що визначає обов'язки його членів.
8. Які види дисциплінарної відповідальності можуть покладатись на членів с/г кооперативів їх статутами?
9. Які підстави та порядок припинення членства в сільськогосподарському виробничому кооперативі?
10. Які відмінності існують у правовому статусі членів сільськогосподарського кооперативу та асоційованих членів такого кооперативу?
11. Назвіть органи управління та контролю сільськогосподарського кооперативу та визначте їх компетенцію?

12. Які фонди створюються у кооперативах?
13. Визначте правові засади реорганізації та ліквідації сільськогосподарських кооперативів.

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Співвідношення Закону України «Про кооперацію» та Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».
2. Дайте порівняльну характеристику статутного, резервного та спеціального фонду сільськогосподарського кооперативу.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Було відмовлено у державній реєстрації змін та доповнень до Статуту сільськогосподарського кооперативу «Мрія», оскільки рішення про внесення змін і доповнень прийняте правлінням кооперативу, а не загальними зборами його членів.

Кооператив оскаржив цю відмову в судовому порядку. На судовому засіданні представник кооперативу пояснив, що вимога державного реєстратора є незаконною, оскільки Статутом кооперативу «Мрія» це питання віднесено до компетенції правління.

Яке рішення повинен винести суд у цій справі?

Який порядок внесення змін та доповнень до статуту сільськогосподарського кооперативу та їх державної реєстрації?

2. Статутом сільськогосподарського кооперативу «Рибний» передбачено положення про те, що у разі ліквідації кооперативу майно, що залишилося після розрахунків з бюджетом банками та іншими кредиторами, розподіляється між дійсними та асоційованими членами кооперативу пропорційно вартості їх паю. При цьому асоційовані члени кооперативу можуть отримати майно або грошову компенсацію на суму, що не перевищує 2/3 їх майнового внеску.

Чи законне таке положення Статуту?

Які майнові права мають асоційовані члени кооперативу?

3. Громадянин К. вирішив вийти з членів виробничого СК «Відродження». Він вимагає повернути йому земельну ділянку площею 4 га, яку він передав як пай 5 років тому, а також виплатити частину нерозподіленого прибутку за минулий рік. Правління кооперативу відмовило, мотивуючи тим, що на його ділянці вже закладено багаторічний сад (яблуні), а прибуток пішов на закупівлю техніки.

Який порядок повернення майна при виході з кооперативу за Законом «Про сільськогосподарську кооперацію»?

Чи можна повернути земельну ділянку «в натурі», якщо на неї нанесено поліпшення (сад)?

Чи має право К. на виплату паю грошима замість землі?

4. Сільськогосподарський кооператив «Рослинний» володіє на праві приватної власності земельною ділянкою площею 50 га. Через фінансові труднощі кооператив протягом 2024–2025 років не сплачував земельний податок. Місцева сільська рада, посилаючись на критичний дефіцит бюджету громади та ст. 143 Земельного кодексу України, прийняла рішення:

1) Примусово вилучити земельну ділянку у ВСК «Рослинний» за «систематичну несплату земельного податку».

2) Передати зазначену ділянку до земель запасу громади для подальшої здачі в оренду через аукціон «Prozorro.Продажі».

3) Звернутися до державного реєстратора з вимогою припинити державну реєстрацію ВСК «Рослинний» як юридичної особи, оскільки без землі виробничий кооператив «втрачає свою статутну мету і фактично припинив діяльність».

Голова кооперативу оскаржив це рішення до суду, стверджуючи, що податковий борг виник через форс-мажорні обставини (засуху), а сільрада не є органом стягнення податків.

Яка процедура примусового припинення права власності на землю за податкові борги?

Чи має право орган місцевого самоврядування ініціювати ліквідацію юридичної особи (кооперативу) на підставі втрати нею основного активу (землі)?

Чи вважається ВСК «Рослинний» таким, що припинив діяльність, якщо у нього відсутня земельна ділянка?

Література:

Гафурова О. В. Сільськогосподарські виробничі кооперативи: права та обов'язки членів. Київ: МАУП, 2006. 200 с.

Григор'єва Х. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 73–77. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/13.pdf>

Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2021. №2 (30). С. 143–151.

Зеліско А.В. Фермерські господарства та сільськогосподарські кооперативи. *Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: монографія* / За ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2022. С. 69-83.

Кооперативні читання: 2019 рік: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 7 червня 2019 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2019. 176 с.

Кучерява К.Я. Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. Харків, 2017. 227 с.

Лисяк О. І. Правовий аналіз проблемних питань реалізації правового статусу асоційованими членами сільськогосподарського кооперативу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право»*. Харків, 2022. Вип. 36. С. 58 – 68.

Пашенко О. Земельні відносини у сільськогосподарських кооперативах: трансформація правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 4. С. 57-60.

Покальчук М. Ю., Чорна В. В. Правові проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 340–342. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/88.pdf

Попко Ю. Я. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів та сільськогосподарських кооперативних об'єднань за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 92. С. 80–87. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3265/3221>

Федик А. Державне регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 2 (30).

Законодавство:

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. №819-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про затвердження модельних статутів сільськогосподарського кооперативу: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 175. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2021-%D0%BF#Text>

Про затвердження Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 06.04.2021 р. № 703. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0703915-21#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5 (2 год.)

ТЕМА. Правове становище фермерського господарства

У процесі підготовки до семінарського заняття потрібно з'ясувати поняття та ознаки фермерського господарства, сформулювати власне визначення фермерського господарства з максимальним врахуванням його суттєвих ознак.

Слід знати основні вимоги до кандидатів на створення фермерських господарств, порядок звернення з заявами та надання земельних ділянок для ведення фермерського господарства, норми безоплатної передачі землі у власність, а також коло осіб, які можуть входити до складу фермерського господарства, обмеження для членства в ньому, основні права та обов'язки членів фермерського господарства.

Особливу увагу слід звернути на проблемні питання, пов'язані з земельними і майновими відносинами в фермерських господарствах, особливостями правового статусу голови господарства тощо.

Важливо також з'ясувати існуючі колізії в земельному, цивільному та фермерському законодавстві щодо правового регулювання аграрних відносин у фермерських господарствах.

Питання для обговорення:

1. Поняття та основні юридичні ознаки фермерського господарства, його види.
2. Порядок створення фермерських господарств.
3. Право членства у фермерському господарстві. Права та обов'язки членів.
4. Земельні та майнові відносини у фермерському господарстві.
5. Правове регулювання господарської діяльності фермерського господарства.
6. Правове регулювання державної підтримки фермерських

господарств.

7. Правові підстави та порядок припинення фермерського господарства.

Контрольні питання:

1. Які юридичні ознаки фермерського господарства, на Ваш погляд, не враховані у його законодавчому визначенні?
2. Які основні ознаки сімейного фермерського господарства.
3. Чи доцільно розглядати фермерське господарство як різновид приватного сільськогосподарського підприємства? Дайте відповідь з урахуванням положень чинного законодавства України.
4. Які вимоги встановлено для осіб, що бажають заснувати фермерське господарство?
5. Землі якого цільового призначення можуть перебувати в складі фермерських господарств?
6. Як визначається розмір земельних ділянок, що передається безоплатно у приватну власність громадян для ведення фермерського господарства?
7. Яким чином здійснюється державна підтримка фермерських господарств?
8. Яким чином формується «складений капітал» фермерського господарства?

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Дайте власне визначення фермерського господарства, максимально врахувавши його ознаки як суб'єкта аграрних відносин, що впливають із змісту Закону України "Про фермерське господарство". Обґрунтуйте свою думку.
2. Визначте порядок надання земельних ділянок для ведення фермерських господарств.
3. Правове регулювання праці у фермерському господарстві та сімейному фермерському господарстві: порівняльна характеристика.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Гр. Т. вирішив створити із членами своєї сім'ї фермерське господарство зі статусом юридичної особи, а тому звернувся із заявою про його державну реєстрацію до державного реєстратора, додавши при цьому такі документи: договір про створення фермерського господарства, список членів майбутнього фермерського господарства.

Який порядок створення та державної реєстрації фермерських господарств? Якими повинні бути дії державного реєстратора?

2. Голова фермерського господарства «Сріблястий лис» на власній земельній ділянці (2 га, цільове призначення — для ведення ФГ), що межує з

територією садового товариства «Затишок», побудував сучасну звіроферму на 500 голів ангорської лисиці.

Для годівлі тварин Голова ФГ уклав договір із місцевим м'ясокомбінатом на закупівлю субпродуктів. Через два місяці після початку роботи мешканці садового товариства звернулися зі скаргою до Держпродспоживслужби та Екологічної інспекції, мотивуючи це тим, що:

- 1) є специфічний запах від життєдіяльності лисиць та їхній нічний гавкіт заважають відпочинку громадян;
- 2) садівники побоюються, що стоки з ферми потрапляють у підземні горизонти, з яких живляться їхні криниці;
- 3) відстань від паркану ферми до найближчого дачного будинку становить лише 45 м.

Екологічна інспекція під час перевірки встановила, що у ФГ відсутній Висновок з оцінки впливу на довкілля (ОВД), а гноєсховище не має бетонного покриття. На підставі цього інспекція винесла припис про зупинення діяльності ферми та демонтаж вольєрів.

Чи порушило ФГ санітарні вимоги до розміщення звіроферми?

Чи повинно ФГ проходити процедуру Оцінки впливу на довкілля (ОВД)?

Чи має право Екологічна інспекція самостійно приймати рішення про зупинення діяльності ферми та демонтаж вольєрів?

Які способи захисту прав може обрати Голова ФГ?

3. Голова ФГ «Оріон», який володів земельною ділянкою на праві постійного користування (наданою у 1998 році), помер. Його син, єдиний член ФГ, звернувся до територіальної громади з вимогою переоформити право постійного користування на нього. Місцева рада відмовила, стверджуючи, що таке право не спадкується, і запропонувала сину взяти землю в оренду або викупити її з розстрочкою.

Спираючись на правову позицію суду та ст. 13 Закону «Про фермерське господарство», визначте, чи зберігається право користування земельною ділянкою.

Який алгоритм дій сина у цьому випадку є юридично правильним?

Література:

Багай Н.О. Сучасне законодавче регулювання діяльності фермерських господарств: окремі проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. № 40. Том 1. С.114-117.

Беженар, І. М., Грищенко, О. Ю. Фермерські господарства в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління, 2023. № 9.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: Теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Корнієнко Г. С. Окремі питання правового забезпечення фермерського землекористування в умовах ринку земель. *Проблеми законності*. 2020. Вип.148. С.162-168.2. URL:<http://plaw.nlu.edu.ua/issue/view/11811>

Лушпаєв С. Правове становище сімейного фермерського господарства: окремі питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 107 – 110.

Нешик О.С. Господарсько-правовий статус фермерського господарства. –

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2026.

Саркісова, Т. Б. "Поняття" фермер" за законодавством ЄС та його імплементація у законодавство України." *Аналітично-порівняльне правознавство* 1 (2024): 344-348.

Судук О.Ю. Особливості функціонування українських фермерських господарств у воєнний час. *Вісник НУВГП. Економічні науки*. 2022. Випуск 3 (99). Рівне: НУВГП. С.188 – 195.

Уркевич В.Ю. Правові аспекти створення та функціонування сімейних фермерських господарств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія «Право». К., 2016. Вип. 243. С. 67–75.

Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: монографія /за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Екус, 2022.

Законодавство:

Про фермерське господарство: Закон України 19.06.2003 р. № 973-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1908. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-2003-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1102. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#n13_55

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 106. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 918. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження переліку документів, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 584. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження Статуту Українського державного фонду підтримки фермерських господарств: наказ Міністерства аграрної політики України від 02.04.2004 р. № 119. <http://nua-info.biz>.

Про затвердження типової форми договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.04.2019 р. № 177. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-19#n14>

Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств: лист Міністерства юстиції України від 25.11.2019 р. № 10575/8.4.3/32-19 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1057323-19#Text>

Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X "Перехідні положення" Земельного

кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками): Справа № 1-17/2005 22.09.2005 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>

Постанова Великої Палати Верховного Суду (справа № 179/1043/16-ц) від 23.06.2020 р. <https://zakononline.ua/court-decisions/show/90458957>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6 (2 год.)

ТЕМА. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств

При вивченні теми студенти повинні виявити істотні особливості особистого селянського господарства, з'ясувати специфіку його правового статусу в системі суб'єктів аграрних відносин.

На основі поняття та ознак особистого селянського господарства громадян необхідно розмежувати його із фермерським господарством.

Розгляд питань необхідно розпочати зі з'ясування сутності поняття «особисте селянське господарство». Так, особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог законів України та підзаконних нормативно-правових актів. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності. Далі слід проаналізувати такі ознаки особистого селянського господарства, як:

- *споживчий характер діяльності (лише залишки вирощеної чи виробленої сільськогосподарської продукції - реалізуються);*
- *базується на особистій праці та приватній власності;*
- *має підсобний характер (є додатковим джерелом доходів сім'ї).*

Аналіз земельних і майнових відносин в особистих селянських фермерських господарствах повинен ґрунтуватися на знаннях студентів нормативно-правових актів не лише аграрного, але й земельного, цивільного законодавства.

Питання для обговорення:

1. Поняття та юридичні ознаки особистого селянського господарства.
2. Право членства в особистому селянському господарстві. Права та обов'язки членів.
3. Право на використання земельних ділянок як основи для ведення особистого селянського господарства.
4. Правовий режим майна, що використовується для ведення особистого селянського господарства (суб'єкти та об'єкти права власності).
5. Особливості господарської діяльності особистих селянських господарств. Надання послуг у сфері сільського (зеленого) туризму.
6. Державна підтримка особистих селянських господарств.

Контрольні питання:

1. Дайте власне визначення особистого селянського господарства. Які його ознаки, на Вашу думку, є найбільш характерними в сучасний період?

2. Чи має особисте селянське господарство статус юридичної особи?
3. Яким чином здійснюється облік особистих селянських господарств?
4. Який максимальний розмір земельної ділянки, що може надаватися для ведення особистого селянського господарства?
5. Які земельні права та обов'язки членів особистого селянського господарства?
6. Правові форми реалізації продукції особистого селянського господарства.
7. Визначте правові підстави для припинення діяльності особистого селянських господарств.
8. Які пільги передбачені чинним законодавством для особистих селянських господарств? Якими нормативно-правовими актами вони врегульовані?
9. Чи може особисте селянське господарство застосовувати працю найманих осіб за трудовим договором?
10. Яку діяльність здійснюють особисті селянські господарства?

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Здійсніть порівняльну характеристику правового становища фермерського та особистого селянського господарств.

2. Визначте основні напрями державної підтримки особистого селянських господарств.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Гр-ну М. за рішенням сільської ради було передано безплатно у власність 1 га сільськогосподарських угідь для ведення особистого селянського господарства. М. повторно звернувся до сільської ради з проханням додатково надати у користування земельну ділянку площею 1 га.

Сільська рада відмовила заявнику, пояснивши, що надання земельних ділянок площею більше 1 га для ведення особистого селянського господарства належить до компетенції обласної ради, куди і порадила звернутися гр. М.

Чи допущені порушення чинного земельного законодавства сільською радою в цьому випадку? Який порядок надання земель для ведення особистого селянського господарства?

2. Подружжя В. разом із повнолітнім сином займаються веденням особистого селянського господарства на земельній ділянці загальною площею 6 га, отриманої у власність. Половину власного будинку вони використовують для надання послуг із розміщення осіб, відпочиваючих у сільській місцевості. У 2015 р. батько при виході із сільськогосподарського кооперативу отримав земельну ділянку в рахунок земельного паю, яку передав в оренду фермеру Івашенку.

Фіскальна служба надіслала В. лист, в якому зобов'язала його для розрахунку оподаткованого доходу надати довідку про наявність у власності для ведення особистого селянського господарства земельної ділянки, а також про самотійне вирощування ним продукції тваринництва. Крім того, у листі містилося попередження про заборону без державної реєстрації суб'єкта

підприємницької діяльності надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства у сфері сільського зеленого туризму одночасно більше ніж 10 відпочиваючим.

В. звернувся за роз'ясненням щодо правомірності вимог фіскальної служби звернувся до юридичної консультації. Підготуйте письмову відповідь.

4. Для реалізації надлишків вирощеної овочевої продукції (перцю, цибулі, капусти) 17-річний С., який разом із батьками займався веденням особистого селянського господарства, без їх дозволу уклав договір купівлі-продажу зазначеної продукції з приватним підприємцем. Водночас з дозволу батьків він реалізував на одному з ринків м. Івано-Франківська молоко і молочну продукцію, які були вироблені в особистому селянському господарстві.

Дайте відповідь на запитання:

1) чи мав право С. укладати договір щодо реалізації сільськогосподарської продукції;

2) у яких формах здійснюється реалізація надлишків сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах;

3) яких вимог мають дотримуватися громадяни при реалізації на ринках сільськогосподарської продукції тваринного походження, виробленої в особистих селянських господарствах?

5. Після смерті голови ОСГ, який мав у власності 2 га землі, спадкоємцями стали двоє синів: один проживає у тому ж селі та веде господарство, а інший — мешканець міста, який не планує займатися сільським господарством.

Чи може міський житель залишатися членом ОСГ?

Як розподіляється земельна ділянка ОСГ при спадкуванні згідно із Земельним кодексом?

Література:

Гафурова О. В. Проблеми правового регулювання діяльності особистих селянських господарств. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 280 – 284.

Григор'єва, Х. А. Особисті селянські господарства в контексті продовольчої безпеки: аналіз законодавчих тенденцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. № 66. С. 99-105. <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc66/23.pdf>

Засць О. І. Вдосконалення правового статусу особистого селянського господарства в Україні в умовах воєнного стану та євроінтеграції. *Аналітичне-порівняльне правознавство / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ»*. Ужгород, 2024. № 6. С. 440-444. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/317162/307689>

Лебідь В. І. Правове становище особистих селянських господарств в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.06. К., 2002.

Носік В.В., Коваленко Т.О., Лебідь В.І., Марченко С.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про особисте селянське господарство» / За ред. канд. юрид. наук, доц. Носіка В.В. К.: Кондор, 2004. 252 с.

Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні: Монографія / Семчик В.І., Кулинич П.Ф., Погрібний О.О., Пащенко О.М., Проценко Т.П. та ін.; За ред. В.І.Семчика. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 280 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Савельєва О. М., Маклакова І. О. Правові заходи державної підтримки особистих селянських господарств у сучасних реаліях. *Аналітичне-порівняльне правознавство* / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, 2022. №3. С. 132-136. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264932/260912>

Хвасенко А. А. Правове забезпечення розвитку особистих селянських господарств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Х., 2002.

Шуляк С. О. Щодо земельної ділянки як визначальної ознаки особистого селянського господарства. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації : матеріали конференції*. 2022. С. 81-82.

Законодавство:

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. №771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text>

Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23 вересня 2008 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-17#Text>

Про затвердження гігієнічних вимог до дрібнотоварного виробництва та обігу молока: наказ Міністерства аграрної політики України від 07.04.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-22#Text>

Про затвердження вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів: наказ Міністерства аграрної політики України від 12.03.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19#n23>

Про затвердження Ветеринарно-санітарних вимог утримання птиці в особистих селянських господарствах: наказ Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту ветеринарної медицини від 19.12.2006 р. № 100. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0042-07#Text>

Інструкція по обліку молодняка тварин, птиці та тварин на відгодівлі: дод. до наказу Міністерства сільського господарства і продовольства України від 15.01.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007244-97#Text>

Про затвердження Інструкції з ведення господарського обліку в сільських, селищних та міських радах: наказ Державної служби статистики України від 11.04.2016 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0689-16#Text>

Про затвердження Порядку видачі довідки про наявність у фізичної особи земельних ділянок та її форми: наказ Міністерства доходів і зборів України від 17.01.2014 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0201-14#Text>

Про затвердження Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 14.04.2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-17#Text>

Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2006-%D0%BF#Text>

Про затвердження Форми трудового договору між робітником і фізичною особою та Порядку реєстрації трудового договору між робітником та фізичною особою: наказ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7 (2 год.)

ТЕМА. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств

Різновидом господарської діяльності є виробничо-господарська діяльність аграрних товаровиробників – врегульовані нормами аграрного права суспільні відносини, спрямовані на самостійне і систематичне виробництво сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження, її перероблення, збереження і реалізацію, а також виробництво інших матеріальних цінностей у підсобних виробництвах і промислах з метою одержання прибутку. При вивченні теми студенти повинні з'ясувати зміст виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, принципи її здійснення. Характеристика основних напрямів діяльності аграрних суб'єктів повинна базуватись на аналізі нормативно-правових актів, що регулюють основні галузі сільськогосподарського виробництва.

Слід дослідити фінансову діяльність с/г підприємств як внутрішньогосподарські та зовнішньогосподарські відносини з приводу фінансового забезпечення і реалізації статутних цілей та завдань підприємства. Аналізуючи фінансову діяльність, варто зосередити увагу на нормативному регулюванні даного питання, джерелах фінансування діяльності підприємств, особливості оподаткування тощо.

Що стосується питання трудових відносин, то студенти насамперед повинні пригадати загальне нормативне регулювання трудових відносин та особливості праці в сільському господарстві, що дасть змогу виявити особливості в регулюванні трудових відносин в сільському господарстві.

При викладі відповідей на питання слід акцентувати увагу саме на особливостях вказаних інститутів аграрного права. При цьому бажано посылатись на локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств та акти рекомендаційного характеру.

Питання для обговорення:

1. Поняття і зміст виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.
2. Правове регулювання спеціалізації сільськогосподарського виробництва та організації його основних галузей (рослинництво, тваринництво, виробництво рибної продукції та ін.).
3. Правове забезпечення ведення основних допоміжних галузей виробництва (садівництво, виноградарство, птахівництво та ін.).
4. Правове регулювання фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств.
5. Оподаткування сільськогосподарських підприємств.
6. Загальна характеристика і особливості правового регулювання трудових відносин в сільськогосподарських підприємствах.

Контрольні питання:

1. Які основні та додаткові види діяльності здійснюються сільськогосподарськими підприємствами?
2. Яким актам аграрного законодавства належить визначальна роль у

забезпеченні спеціалізованого правового регулювання внутрішніх фінансових відносин у сільськогосподарських підприємствах?

3. Визначте основний нормативно-правовий акт, яким врегульовано вирощування зернових культур.

4. Форми розрахунків сільськогосподарських підприємств.

5. Які пільги при оподаткуванні с/г підприємств?

6. Умови сплати фіксованого с/г податку?

7. Яким чином здійснюється охорона праці окремих категорій працюючих в сільському господарстві.

8. В якій мірі законодавство про працю розповсюджується на трудові відносини у сільському господарстві (на прикладі сільськогосподарських кооперативів та фермерських господарств)?

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Яка особливість матеріальної відповідальності працівників сільського господарства?

2. Складіть проект наказу про запровадження акордно-преміальної системи оплати праці для комбайнерів.

3. Види та форми спеціалізації сільськогосподарських підприємств.

4. Визначте нормативно-правове регулювання виробництва та реалізації цукру.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. У статуті сільськогосподарській кооператив «Довіра» основним напрямком своєї діяльності визначив виробництво зернових культур, цукрового буряку, соняшнику та інших культур. У зв'язку із плануванням діяльності кооперативу на наступний виробничий рік голова загальних зборів доповів, що за минулий рік кооператив не одержав запланованих результатів від виробництва та реалізації зернових культур, цукрового буряку, соняшнику, а тому запропонував: побудувати олійницю; культивувати овочі і побудувати завод по їх переробці; вирощувати сорго, а також укласти договори по його закупівлі в інших виробників; налагодити виробництво віників, кошиків та інших виробів; реалізувати всю цю продукцію для одержання прибутків. Загальні збори ці пропозиції прийняли.

Чи законне рішення загальних зборів? Якщо ні, то як повинен був вирішити це питання кооператив?

2. Гр. А., отримавши у спадок земельну ділянку сільськогосподарського призначення розміром 6 га, став на облік як особа, що займається веденням ОСГ, і вирішив займатися виробництвом лікарських рослин. З цією метою 2 га він засіяв ехінацеєю, 2 га – маком снодійним, 1 га – коноплями посівними (технічними), 1 га – чебрецем. Вказані насадження були виявлені працівниками поліції. Щербину за вирощування нарковмісних рослин (маку та конопель) притягли до адміністративної відповідальності, наклавши штраф у розмірі 30

неоподатковуваних доходів громадян. Щербина, вважаючи стягнення незаконним, оскаржив дії поліції до суду.

Надайте правову оцінку ситуації.

3. У с/г кооперативі «Прогрес», який спеціалізувався на тваринництві, було організовано виробництво з виготовлення глиняних глечиків і корит для годівлі худоби. Він здійснював свою діяльність силами членів кооперативу і найманих працівників, а як сировину використовував місцеві доступні корисні копалини – глину та пісок.

Держадміністрація заборонила діяльність с/г кооперативу, мотивуючи тим, що: 1) вона не пов'язана з виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції тваринництва; 2) використовується праця осіб, які не є членами кооперативу; 3) мають місце порушення законодавства про надра, оскільки кооператив не отримав відповідного дозволу на розробку глини та піску.

Які правові підстави і умови організації та розвитку підсобних виробництв і промислів у сільському господарстві?

Чи відповідає чинному законодавству рішення держадміністрації?

4. У статуті фермерського господарства зафіксовано право голови залучати членів сім'ї до наднормових робіт у період збирання врожаю без додаткової оплати, мотивуючи це «спільністю інтересів». Членом ФГ відмовився працювати в нічну зміну, посилаючись на Кодекс законів про працю (КЗпП).

Визначте співвідношення КЗпП та локальних актів (Статуту) ФГ.

Чи поширюються загальні норми про робочий час на членів кооперативів та ФГ?

Оформіть юридичний висновок.

Література:

Багай Н.О. Особливості законодавства про виробничо-господарську діяльність в аграрному секторі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. № 46. Том 1. С.101-104.

Бакай Ю.Ю. Правова регламентація відносин по вирощуванню та реалізації насіння соняшнику в Україні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2016. 152 с.

Бугера С.І. Аграрно-правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції в Україні : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.06 / С. І. Бугера; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2013. 32 с.

Добругік Т.П., Радова О.В. Особливості оподаткування діяльності сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан та перспективи / Облік і оподаткування: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / ред. Р. В. Кузіна. Харків: «Діса плюс», 2019. С. 102-123.

Калініченко В. Спеціалізація аграрного виробництва: генезис, дефініції, принципи та форми розвитку. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/196>.

Лямцева Т.В. Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2001.

Науково-практичний коментар Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» / За ред. А.М. Статівки. Харків:

Юрайт, 2013. 432 с.

Полюхович Л.І. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в країні у контексті вимог СОТ: монографія. Київ: Вид. О.М. Ешке, 2014. 208 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Самсонова Я.О. Правові засади виробництва й реалізації виноградної продукції в Україні: монографія. Харків: С.А.М., 2012. 176 с.

Святченко Л.О. Правове регулювання цукробуряківництва в Україні. Монографія. Київ-Ніжин: видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 144с.

Сідоренко Р.В. Оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://bses.in.ua/journals/2016/12-2_2016/34.pdf.

Станіславський В. П. Правове регулювання насінницької діяльності в Україні: монографія. Харків: Право, 2006. 160 с.

Статівка А. М. Співвідношення поняття господарська діяльність та виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 35 – 42.

Суперсон Ю.В. Правове регулювання бджільництва в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06 / Ю. В. Суперсон; КМ України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2013. 19 с.

Законодавство:

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. №1103-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про затвердження Методичних рекомендацій з утримання хутрових тварин: наказ Міністерства аграрної політики України від 20.06.2008 № 379. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0379555-08#Text>

Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. №771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15>

Про племінну справу в тваринництві: Закон України від 17 червня 1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12>

Про ветеринарну медицину: Закон України від 04.02.2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>

Про бджільництво: Закон України від 2 лютого 2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14>

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6 лютого 2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 8 липня 2011 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>

Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24 червня 2004 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15>

Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>

Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про аквакультуру: Закон України від 18 вересня 2012 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>

Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>

Про карантин рослин: Закон України від 30 червня 1993 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text>

Про виноград, вино та продукти виноградарства: Закон України від 22.08.2024 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3928-20#n969>

Про ідентифікацію та реєстрацію тварин: Закон України від 4 червня 2009 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-17#Text>

Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 07.05.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р. №468/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10.09.1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Положення про Єдиний державний реєстр тварин: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.09.2012 р. № 578.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1713-12#Text>

Порядок ідентифікації та реєстрації великої рогатої худоби: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.12.2017 р. № 642.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0166-18#Text>

Порядок оформлення і видачі паспорта великої рогатої худоби: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.12.2017 р. № 665.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0167-18#Text>

Порядок ідентифікації та реєстрації овець і кіз: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.01.2018 р. № 20.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-18#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8 (2 год.)

ТЕМА. Екологізація аграрного виробництва. Правове забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції

Конкуренентоспроможність продукції українських сільськогосподарських товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках залежить від її якості та екологічної безпечності. При підготовці до семінарського заняття студенти повинні

ознайомитися із нормативними вимогами безпечності та якості с/г продукції, правами, обов'язками та відповідальністю виробників, постачальників і продавців щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, а також державне регулювання цього питання.

Одним із принципів забезпечення безпечності та якості с/г продукції є екологізація аграрного виробництва, що, по-перше, має перешкодити негативному впливу виробничих процесів на стан навколишнього середовища, а, по-друге, сприяти забезпеченню якості та безпечності сільськогосподарської продукції, що виробляється. Студентам необхідно з'ясувати суть екологізації, основні форми її реалізації.

Питання для обговорення:

1. Поняття безпечності та якості сільськогосподарської продукції за законодавством України. Державне регулювання відносин щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.
2. Права, обов'язки та відповідальність виробників, постачальників і продавців щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.
3. Сертифікація як нормативні засади якості і безпечності сільськогосподарської продукції.
4. Реалізація та правове забезпечення принципу екологізації аграрного виробництва.
5. Органічне сільськогосподарське виробництво та його правова регламентація.
6. Правові засади використання ГМО при виробництві сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Контрольні питання:

1. Назвіть способи забезпечення належної якості сільськогосподарської продукції.
2. Які документи підтверджують якість та безпечність с/г продукції?
3. Як Ви розумієте екологізацію аграрного виробництва?
4. Які вимоги до виробництва органічних харчових продуктів?
5. Які правила виробництва органічної продукції тваринництва?
6. Порядок створення та ведення Державних реєстрів ГМО.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Базуючись на Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» дайте порівняльну характеристику категорія «якість» та «безпечність».

2. Враховуючи вимоги чинного законодавства, складіть дорожню карту переходу від традиційного до органічного сільськогосподарського виробництва для ФГ, що планує постачати свою продукцію до ЄС і спеціалізується на:

- а) молочному скотарстві;
- б) овочівництві.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Державне сільськогосподарське підприємство «Інновація» в межах виконання державного контракту доставило на забійне підприємство (м'ясокомбінат) 100 голів великої рогатої худоби (ВРХ) та 60 свиней. При прийманні м'ясокомбінат виявив відсутність ветеринарних свідоцтв та записів у Єдиному державному реєстрі тварин про клінічний огляд стада перед відправкою. М'ясокомбінат відмовився прийняти.

ДСП «Інновація» звернулося до суду, стверджуючи, що:

1) м'ясокомбінат має власну ветеринарну лабораторію і зобов'язаний провести огляд тварин на місці;

2) згідно Закону «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», остаточна придатність м'яса визначається лише після забою (післязабійний огляд), тому папери на живих тварин є "другорядними";

3) м'ясокомбінат порушив умови державного контракту, чим завдав збитків державі.

Які саме ветеринарні документи повинні супроводжувати живих тварин при транспортуванні на забій?

Чи має право м'ясокомбінат приймати тварин без ідентифікаційних бирок та ветеринарних документів?

Яке рішення має винести господарський суд?

2. Агропідприємство «Нива» провело авіаційну обробку полів пшениці пестицидами першого класу небезпеки. Через два дні на сусідніх пасіках загинули всі бджолосім'ї. Пасічники стверджують, що не отримали повідомлення про обробку. Підприємство заявляє, що інформація була розміщена в чаті територіальної громади в месенджері за 2 год. до початку.

Проаналізуйте Закон України «Про бджільництво» та правила застосування засобів захисту рослин (ЗЗР).

Чи нестиме агрорпідприємство «Нива» відповідальність за завдану шкоду?

3. Фермерське господарство реалізує в мережі супермаркетів моркву з маркуванням «Еко-продукт» та «Натуральний вітамін». Під час перевірки Держпродспоживслужба встановила, що фермер не внесений до Державного реєстру суб'єктів органічного виробництва, а сертифікат виданий приватною лабораторією, яка не має акредитації НААУ.

Визначте різницю між термінами «органічний», «екологічний» та «натуральний» згідно із Законом «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва...».

Які санкції передбачені за введення споживача в оману?

Література:

Бугера С.І. Аграрно-правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції в Україні : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.06 / С. І. Бугера; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2013. 32 с.

Єрмоленко В. Принцип екологізації в аграрному праві. Закон. Людина. Навколишнє середовище. 2021. Вип. 12, № 2. С. 13–19.

Кайдашов В.С. Організаційно-правові засади безпечності та якості сільськогосподарської продукції : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х., 2012. 19 с.

Коваленко Т. Екологізація аграрного законодавства України в умовах воєнного стану. *Art of Justice*. 2025. № 1 (1). С. 119–128.

Кондратьєва К.А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2013. 16 с.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Липницька Є. О. Загально-теоретичні засади екологізації законодавства України в умовах євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 1 (54). С. 71-75.

Обіух Н.М. Правові проблеми екологізації сільського господарства у світлі стратегії сталого зростання: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 87: ч. 2. С. 237-245.

Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 308 с.

Полухович Л. І. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в країні у контексті вимог СОТ: монографія. Київ: Вид. О.М.Ешке, 2014. 208 с.

Щербак Е. А. Аналіз розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва*. 2018. Вип. 30. С. 145-157.

Законодавство:

Про дитяче харчування: Закон України від 14.09.2006 р. № 142-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-16#Text>

Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14.01.2000 р. № 1393-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. № 1103-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>

Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>

Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру генетично модифікованих організмів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2025 р. № 451 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2025-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468-2009-%D0%BF#Text>

Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції: Закон України від 23.08.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text>

Про затвердження Переліку харчових продуктів, щодо яких здійснюється контроль вмісту генетично модифікованих організмів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-10#Text>

Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9 (2 год.)

ТЕМА. Договірне регулювання аграрних правовідносин. Правове регулювання аграрного ринку

Слід зазначити те, що аграрне право не визначає загальні положення про договори, правочини; всі аграрно-правові договори підпорядковуються загальним правилам цивільного законодавства. Аналіз договірних відносин сільськогосподарських підприємств базується на знаннях норм цивільного права про договірні зобов'язання. Разом з тим договори, стороною яких виступають сільськогосподарські підприємства, мають свою специфіку, пов'язану зі статутною діяльністю сторін. Відповідно, зі всієї системи договорів, які можуть укласти сільськогосподарські суб'єкти, необхідно вибрати найбільш специфічні види договорів і проаналізувати їх, посилаючись на відповідні нормативно-правові акти.

Щоб досягти як практичної, так і наукової мети в аграрному праві провадиться класифікація договорів у сільському господарстві за певними ознаками. Серед основних видів договорів слід проаналізувати із купівлі-продажу, дарування, ренти; при цьому як різновид зобов'язань купівлі-продажу виокремлюються роздрібна купівля-продаж, поставка, контракція сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міна.

Формування державних ресурсів сільськогосподарської продукції, забезпечення населення продовольством, а переробних підприємств – сировиною значною мірою залежать від чітко налагодженої системи договірних відносин із закупівель цієї продукції у сільськогосподарських товаровиробників за договорами контракції. Особливе місце в системі реалізації сільськогосподарської продукції український законодавець відводить біржовим договорам, розвиток яких покладається на спеціалізовані аграрні біржі (цьому виду договорів буде присвячено окреме семінарське заняття).

Потреба в рентабельному й конкурентоспроможному вітчизняному виробництві продуктів харчування та сировини змушує аграрних підприємців активно використовувати досвід вітчизняної та закордонної аграрної науки й новітні енергозберігаючі, еколого безпечні технології. Тому в умовах ринкової економіки дедалі більшого значення набувають договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності.

Питання для обговорення:

1. Поняття, види та особливості договірних зобов'язань в АПК.

2. Договір контрактації сільськогосподарської продукції як специфічний вид аграрно-правового договору.
3. Договори у сфері матеріально-технічного забезпечення діяльності аграрних товаровиробників (кредитування, фінансового лізингу та ін.).
4. Договори щодо виробничо-технічного обслуговування аграрних товаровиробників.
5. Інноваційні форми аграрно-договірних відносин.
6. Правові засоби формування аграрного ринку.
7. Загальна характеристика учасників аграрного ринку: аграрна біржа, Аграрний фонд, оптові ринки сільськогосподарської продукції.
8. Державне регулювання цін на окремі види сільськогосподарської продукції.
9. Правове регулювання ринку зерна.

Контрольні питання:

1. Які особливості притаманні аграрно-правовим договорам?
2. Назвіть основні критерії для класифікації договорів у сільському господарстві та види таких договорів.
3. Шляхом укладення яких договорів аграрні товаровиробники мають можливість здійснювати реалізацію своєї продукції?
4. Прокласифікуйте договори на використання науково-технічної продукції у сільському господарстві.
5. Які особливості договорів кредитування за участю аграрного суб'єкта?
6. Порядок розгляду спорів, які виникають з договірних відносин, однією зі сторін в яких є суб'єкти аграрного підприємництва.
7. Що таке «організований аграрний ринок»?
8. Які види с/г продукції є об'єктами державного цінового регулювання?
9. Порядок встановлення мінімальних та максимальних інтервенційних цін.
10. Який порядок набуття юридичною особою статусу оптового ринку?
11. Які основні напрями діяльності оптового ринку?
12. Охарактеризуйте державну політику щодо оптових ринків сільськогосподарської продукції.
13. Як Ви розумієте поняття «ресурси зерна державного продовольчого резерву»?
14. Поняття бюджетної позики у межах режиму державних заставних закупівель.

Методичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Заповніть таблицю, порівнявши договір поставки, договір контрактації та біржовий ф'ючерс за критеріями:
 - об'єкт;
 - момент переходу права власності;
 - розподіл ризиків загибелі продукції.

2. Дайте порівняльну характеристику ф'ючерсних і форвардних контрактів на реалізацію сільськогосподарської продукції.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Фермерське господарство «Золота нива» уклало договір контрактації з цукровим заводом на поставку 500 тонн цукрових буряків. У червні через аномальну спеку та відсутність дощів (підтверджено довідкою Торгово-промислової палати) врожай загинув. Завод вимагає сплати неустойки та повернення авансу, стверджуючи, що ФГ мало встановити систему зрошення.

Проаналізуйте специфіку відповідальності виробника за договором контрактації.

2. Державне с/г підприємство закупило у фермера 200 ц сортового жита і здав його державі в рахунок виконання договору контрактації.

Дайте правову оцінку цих дій.

Державне с/г підприємство купило це жито у фермера на стадії «зеленого врожаю» (на корені), самостійно його зібрало та обмолотило.

Чи змінило б це правову оцінку його дій?

3. Агрофірма придбала комбайн у фінансовий лізинг. Через затримку експортної виручки фірма прострочила два платежі. Лізингова компанія дистанційно заблокувала роботу комбайна через GPS-систему в розпал жнив і вимагає повернення техніки.

Визначте правомірність дій лізингодавця.

У чому полягає різниця між орендою та фінансовим лізингом сільгосптехніки?

4. До вас звернулася група фермерів із замовленням підготувати їм найбільш оптимальні моделі продажу своєї продукції через Аграрну біржу, а також роз'яснити порядок укладення контрактів на біржі, в тому числі з іноземними покупцями.

Підготуйте необхідне роз'яснення.

Література:

Бойко В. Оптові ринки сільськогосподарської продукції як перспективні напрям розвитку підприємництва. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2020. № 1. С 78-87.

Боснюк О. Обіг аграрних розписок: теоретико-правові та практичні питання. *Форум права* 2023. № 4. С. 73-81.

Внукова Н. М., Уркевич В. Ю. Організаційно-правові питання залучення інвестицій в аграрний сектор та біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 11-18.

Гаврилюк В.М. Механізм реалізації фінансового лізингу в сільському господарстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 792–795. URL:<http://global-national.in.ua/archive/20-2017/162.pdf>

Гуторов А. О. Теоретико-методологічні засади контрактації в аграрному секторі економіки. *Агросвіт*. 2016. № 15 – 16. С. 14 – 21.

Замрига А.В. Загальні аспекти та перспективи правового регулювання контрактації сільськогосподарської продукції. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 87 – 91.

Кирилюк В. В. Сучасне правове регулювання агроекспорту: новели вітчизняного законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 458–462.

Костів І. Я. Договір контрактації сільськогосподарської продукції за державним замовленням. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей*. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. університет імені В. Стефаніка. 2020. Вип. 53. С. 25–32.

Марич Х. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 87–91. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/03/16.pdf>

Осадько А.С. Правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2016. 20 с.

Поліводський О.А. Правове регулювання реалізації сільськогосподарської продукції: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 / НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 1999. 17 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Світличний О. П., Гуд А. М. **Адміністративний договір в аграрному секторі економіки України**. *Приватне та публічне право*. 2017. № 4. С. 106 – 109.

Статівка А.М. Договори в системі агропромислового комплексу України в умовах ринкових відносин: автореф. дис. ..доктора юридичних наук. Харків, 1998. 32 с.

Яцух О. О. Інноваційні інструменти фінансового забезпечення діяльності виробників сільськогосподарської продукції: аграрні розписки та аграрні ноти. *Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя)/ТДАТУ; відп. за вип. НВ Трусова. Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 241.

Законодавство:

Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80>

Про аграрні розписки: Закон України від 6 листоп. 2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text>

Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>

Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 7 травня 1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/96-%D0%B2%D1%80>

Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10 вересня 1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14#Text>

Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України від 05.06.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-15#Text>

Про страхування: Закон України від 18.11. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України від 05.10.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-16#Text>

Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#n231>

Про сертифіковані склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23.12.2004 р. № 2286-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25 червня 2009 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17>

Про Концепцію розвитку біржового ринку сільгосппродукції: Постанова Кабінету Міністрів України №848 від 05.08.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-97-%D0%BF#Text>

Про затвердження Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції: наказ Міністерства аграрної політики України від 19.02.2010 р. № 73. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-10#Text>

Про затвердження Порядку набуття юридичною особою статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р. № 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2010-%D0%BF>

Про створення Аграрної біржі: постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2005 р. № 1285. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2005-%D0%BF#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 10 (2 год.)

ТЕМА. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, у свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. З метою вивчення цього питання студентам необхідно ознайомитися із системою аграрного законодавства ЄС, а також способів адаптації національного аграрного законодавства стосовно виробництва сільськогосподарської продукції до вимог законодавства ЄС.

СОТ є однією з найвпливовіших міжнародних економічних організацій, яка визначає умови міжнародної торгівлі, у тому числі і сільськогосподарською продукцією. Перш за все слід прояснити основні терміни, які стосуються теми. Слід мати на увазі, що гармонізація права України та СОТ обумовлюється зобов'язаннями, закріпленими в Протоколі про вступ України до СОТ.

Питання для обговорення:

1. Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС.
2. Основні категорії та принципи виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції згідно з вимогами законодавства ЄС.
3. Спільна аграрна політика та особливості державної підтримки аграрних підприємств в ЄС.
4. Правове регулювання відносин щодо виробництва продукції рослинництва і тваринництва в межах СОТ.
5. Правові вимоги СОТ до переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняття права СОТ.
2. Які правові вимоги СОТ до виробництва сільськогосподарської продукції?
3. Правова регламентація переробки сільськогосподарської продукції з урахуванням вимог СОТ?
4. Правове забезпечення реалізації сільськогосподарської продукції у контексті вимог СОТ?
5. Зміст Угоди СОТ про сільське господарство.
6. В якій угоді містяться вимоги до якості та безпечності продукції?
7. В якому документі міститься перелік зобов'язань України щодо вступу до СОТ?

Методичне завдання:

Ознайомтесь із віртуальним простором Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), на платформі якої члени Організації можуть представити на зовнішні ринки національні сільськогосподарські системи, агроінновації та продовольчу продукцію, що експортується (<https://www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=UKR>)

Визначте правовий статус ФАО як суб'єкта аграрних відносин. Які правові засади участі України в ФАО?

Практичні завдання:

1. Фермер Олійник А. звернувся до сільськогосподарської дорадчої служби за консультацією. Тривалий час він займався вирощуванням овочів, якість яких відповідала державним стандартам України (ДСТУ). Тепер він планує експортувати вироблену сільськогосподарську продукцію в держави – члени СОТ.

Розтлумачте вимоги до якості та безпечності продукції, що містяться в Угоді СОТ про технічні бар'єри в торгівлі.

2. Україна запровадила пряму державну виплату фермерам у розмірі 5000 грн за кожну гектар посівів пшениці для компенсації зростання цін на добрива. Держава-член СОТ подала скаргу, стверджуючи, що це порушує Угоду про сільське господарство, оскільки перевищує обсяги внутрішньої підтримки, що викривлює торгівлю.

Розподіліть заходи підтримки за класифікацією СОТ: «Зелена скринька», «Блакитна скринька» та «Жовта скринька». До якої скриньки належить пряма дотація на гектар? Які заходи підтримки не обмежуються СОТ?

Література:

Багай Н. О. Міжнародно-правове регулювання аграрних відносин та розвиток аграрного законодавства України. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2014. - Вип. 34. - С. 233-241.

Богдан А. Й. Про правове регулювання відносин з виробництва та реалізації цукру в Україні в порівнянні з вимогами законодавства ЄС. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2010. № 1. С. 15–20.

Бугера С. Адаптація законодавства України з питань якості сільськогосподарської продукції до міжнародних вимог. *Публічне право: науково-практичний юридичний журнал*. 2015. № 2. С. 194 - 199.

Духневич А. В. Ступінь відповідності аграрного законодавства України вимогам і стандартам СОТ. *Форум права: електрон. наук. фах. вид.* 2011. № 3. С. 243–250.

Духневич А. В. Тенденції, перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах участі України в СОТ. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 1. С. 1–5.

Коваленко Т. О. Перспективи розвитку аграрного законодавства України в контексті Європейського зеленого курсу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2 (6). С. 133–140.

Полюхович Л. 1. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в Україні у контексті вимог СОТ : монографія. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2014.

Ткаченко С. Державне регулювання аграрного бізнесу в умовах євроінтеграції. *Public Management and Policy*. 2025. Вип. 9 (13).

Файчук О., Зварун Б. Напрями адаптації вітчизняного законодавства у сфері регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог ЄС. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 1 (15). С. 59–73.

Законодавство:

Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947): міжнародний документ від 30.10.1947 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264

Договір про Європейський Союз: міжнародний документ від 07.02.1992 р. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994029>

Угода про заснування Світової організації торгівлі: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_342

Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/981_006

Угода про сільське господарство: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_005

Угода про технічні бар'єри в торгівлі: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_008

Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: протокол від 05.02.2008 р. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_049

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
Agriculture of European Union countries. www.ukrexport.gov.ua

Навчальне видання

Електронне видання

ЯРЕМАК З. В.

АГРАРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ:

**методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять
здобувачів денної форми здобуття вищої освіти
ОПП Право спеціальності 081 Право**

Видання в авторській редакції

Комп'ютерна верстка З. В. Яремак